

ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਸਾਇੰਸ ਵਿੱਚ ਵਰਗੀਕਰਣ ਵਿਧੀ

ਨਿਸ਼ਾ ਦੇਵੀ

ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਅਨ

ਸੰਨੀ ਓਬਰਾਏ ਵਿਵੇਕ ਸਦਨ: ਐਡਵਾਂਸ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ
ਆਫ ਸੋਸ਼ਲ ਸਾਇੰਸਜ਼, ਸ੍ਰੀ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ।

ਅਮੂਰਤ

ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੰਤਵਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ, ਪੁਸਤਕਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ, ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਸੂਚਿਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਅਤੇ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ, ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਰਤਣ ਦੀ ਸਹੂਲੀਅਤ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਵਿਦਵਤਾ ਦਾ ਸੋਮਾ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਾਂਝੇ ਪੁਰਾਣੇ ਰਿਕਾਰਡ ਸਾਡੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਤੇ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਸੋਮਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਰਿਕਾਰਡ 'ਚੋਂ ਵਿਰਸੇ ਨੂੰ ਖੋਜ ਕੇ ਅਕਾਦਮਿਕ ਪੱਧਰ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਦੇ ਹਾਂ। ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਆਂ ਦਾ ਹੋਣਾ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਿਰਸੇ ਦੇ ਅਮੀਰ ਤੇ ਕਿਰਿਆਸ਼ੀਲ ਹੋਣ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਹੈ।

ਕੁੰਜੀ ਸ਼ਬਦ : ਪੁਸਤਕ ਵਰਗੀਕਰਣ, ਪੁਸਤਕ ਸੂਚਨਾ, ਪੁਸਤਕ ਪਛਾਣ, ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਉਪਲੱਬਧੀ।

ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਸਾਇੰਸ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਜੋ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਾਂਝ ਸੰਭਾਲ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਰਗੀਕਰਣ ਵੀ ਇਸ ਦੀ ਇੱਕ ਵਿਧੀ ਹੈ। ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿੱਚ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦੀ ਲੋੜ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਵਰਗੀਕਰਣ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਗੁਣ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਪੁਸਤਕ ਬਾਰੇ ਸੂਚਿਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿੱਚ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਅਤੇ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਸੁਵਿਧਾ ਦੇਣ ਲਈ ਦੋ ਢੰਗ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

- 1) ਵਰਗੀਕਰਣ
- 2) ਸੂਚੀਕਰਣ

ਵਰਗੀਕਰਣ : ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿੱਚ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇ ਵਾਰ ਤਰਤੀਬ ਦੇਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਨੂੰ ਵਰਗੀਕਰਣ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੂਚੀ ਜਾਂ ਕੈਟਾਲਾਗ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿੱਚ ਉਪਲੱਬਧ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਤਰਤੀਬਵਾਰ ਸੂਚੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪੁਸਤਕਾਂ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿੱਚ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਥਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕੈਟਾਲਾਗ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿੱਚ ਉਪਲੱਬਧ ਪੁਸਤਕ ਬਾਰੇ ਪੂਰਨ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਣ।

ਸੂਚੀਕਰਣ : ਕੈਟਾਲਾਗ ਸ਼ਬਦ ਯੂਨਾਨੀ ਵਾਕਾਂਸ਼ “ਕੈਟਾਲਾਗਸ” ਤੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ‘ਕੈਟਾ’ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਆਰਡਰ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੈਟਾਲਾਗ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਉਚਿਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਤਰਤੀਬਬੱਧ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਿਆਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਸੂਚੀ ਕਿਸੇ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿੱਚ ਪਈਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਯੋਜਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਤਰਤੀਬਬੱਧ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿੱਚ ਪਈ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਤੇ ਪਛਾਣ ਦੱਸਦੀ ਹੈ।

ਵਰਗੀਕਰਣ ਦੀ ਲੋੜ : ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉੱਥੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਰਤੀਬ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਯੋਗ ਤਰਤੀਬ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲੱਭਣੀਆਂ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਇਕ ਛੋਟੇ ਆਕਾਰ ਵਾਲੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿੱਚ ਸੈਂਕੜੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਉਪਲੱਬਧ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਅਨ ਭਾਵੇਂ ਛੋਟੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਅਜਿਹੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਸ਼ੇ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ਾ ਗਰੁੱਪ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਭਾਲ ਸਕਣ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਦਿੱਕਤ ਪੇਸ਼ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿੱਚ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਆਪੇ ਹੀ ਲੱਭਣੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਤਰਤੀਬ ਦੇਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਾਠਕ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪੁਸਤਕ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਲਿਖੀ ਪੁਸਤਕ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਉਧਾਰ ਲੈਣ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ, ਉਸ ਦੇ ਲੇਖਕ ਦਾ ਨਾਂ ਜਾਂ ਸਿਰਲੇਖ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਾਠਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪਛਾਣਨ ਅਤੇ ਲੱਭਣ ਲਈ ਲੇਖਕ ਦੇ ਨਾਂ ਜਾਂ ਸਿਰਲੇਖ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਕਈ ਪਾਠਕ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿੱਚ ਪਈਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਤੱਕ ਪੁਜਣ ਲਈ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਜਾਂ ਸਿਰਲੇਖ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਫੇਰ ਵੀ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਬਹੁ-ਦਿਲਚਸਪੀ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਕੇਵਲ ਵਿਸ਼ੇ ਵਾਰ ਤਰਤੀਬ ਹੀ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਸਵੈ-ਸਪਸ਼ਟ ਅਤੇ ਸਮਝਣ ਲਈ ਆਸਾਨ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲੱਭਣ ਲਈ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਅਮਲੇ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਨਾ ਪਵੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਸਮਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲੱਭਣ ਲਈ ਲੱਗੇ। ਇਹ ਤਦ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪੁਸਤਕਾਂ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਤਰਤੀਬ ਅਨੁਸਾਰ ਪਈਆਂ ਹੋਣ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪਈਆਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ 1849 ਤੱਕ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ 1963 ਤੱਕ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਈਆਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਵਿਸ਼ੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨੇੜੇ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ-

- 1) ਗਣਿਤ
- 2) ਭੌਤਿਕ ਵਿਗਿਆਨ
- 3) ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਵਿਗਿਆਨ
- 4) ਰਸਾਇਣ ਵਿਗਿਆਨ
- 5) ਤਕਨਾਲੋਜੀ

ਹਰ ਇਕ ਪੁਸਤਕ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਥਾਂ ਪੱਕੀ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਨਵੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਪੁਸਤਕ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਅਦਲਾ ਬਦਲੀ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਥਾਂ ਤੇ ਟਿਕਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਪਾਠਕਾਂ ਤੋਂ ਮੁੜ ਕੇ ਆਈਆਂ ਹੋਰ ਪੁਸਤਕਾਂ ਸੈਲਫ ਤੇ ਸਿੱਧੀ ਆਪਣੀ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਥਾਂ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਣ। ਇਹ ਤਦ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਪੁਸਤਕ ਕ੍ਰਮ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੱਕਾ ਨੰਬਰ ਲਾ ਕੇ ਯੰਤਰਬਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਵਰਗੀਕਰਣ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਗੁਣ

ਉੱਪਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਤਿੰਨ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਵਰਗੀਕਰਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਅਨੁਸਾਰ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਲੱਭਣ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਵੇਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਗੁਣ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪਛਾਣਨ ਅਤੇ ਸੈਲਫਾਂ ਤੇ ਤਰਤੀਬ ਦੇਣ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ

ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:

- 1) ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਆਕਾਰ
- 2) ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਰੂਪ
- 3) ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਵਜ਼ਨ
- 4) ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਜਿਲਦ ਦਾ ਰੰਗ
- 5) ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਐਕਸ਼ੈਸ਼ਨ ਜਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸੰਖਿਆ
- 6) ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਜਿਲਦ ਦੀ ਕਿਸਮ
- 7) ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਲੇਖਕ ਦਾ ਨਾਂ
- 8) ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ
- 9) ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ

ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਉਪਰ ਦੱਸੇ 9 ਗੁਣਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਗੁਣ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਤਰਤੀਬਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵੱਧ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਭੌਤਿਕ ਗੁਣਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰੰਗ, ਜਿਲਦ ਦਾ ਆਕਾਰ ਆਦਿ ਅਨੁਸਾਰ ਤਰਤੀਬਣਾ ਪਾਠਕ ਲਈ ਵਧੇਰੇ ਸੁਖਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਪੁਸਤਕਾਂ ਤੇ ਭੌਤਿਕ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣਾਉਣਾ ਵਧੇਰੇ ਸਹਾਇਕ ਸਾਬਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਇਸ ਲਈ ਉਪਰ ਦਿੱਤੇ ਇਕ ਤੋਂ ਪੰਜ ਨੰਬਰ ਤੱਕ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਨ ਅਤੇ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਿਚੋਂ ਲੱਭਣ ਲਈ ਉੱਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਭੌਤਿਕ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਵਾਰ ਵਿਸ਼ੇ ਨਿਰਧਾਰਣ ਕਰਨੇ ਵੀ ਔਖੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਅਕਸਰ ਸਮਾਂ ਪੈਣ 'ਤੇ ਪਰਿਵਰਤਨ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪਹਿਲੇ ਪੰਜ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਗੁਣ ਵੀ ਆਧੁਨਿਕ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਆਂ ਵਿਚ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਵਰਗੀਕਰਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ।

1) **ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸੰਖਿਆ**- ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕ੍ਰਮ ਦੇਣਾ ਵੀ ਪਾਠਕਾਂ ਲਈ ਸਹਾਇਕ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿਚ ਆਉਣ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਦੱਸਦੀਆਂ ਹਨ ਨਾ ਕਿ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸਹਾਇਕ ਕ੍ਰਮ ਵਿਚ ਤਰਤੀਬ ਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਨਾ ਅਤੇ ਯਾਦ ਰਖਣਾ ਪਾਠਕਾਂ ਲਈ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਲੇਖਕ ਦਾ ਨਾਂ- ਜੇਕਰ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿਚ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਕ੍ਰਮ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਉਹੀ ਪਾਠਕ ਜੋ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹਨ, ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਲੱਭ ਸਕਣਗੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਨਾਂ ਜਾਣਨ ਜਾਂ ਯਾਦ ਰੱਖ ਸਕਣ ਵਾਲੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਦਿੱਤੀ ਤਰਤੀਬ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਬਹੁ ਗਿਣਤੀ ਲਈ ਸਹਾਇਕ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ-ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਵੀ ਯਾਦ ਰੱਖਣੇ ਔਖੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਪੁਸਤਕ ਕ੍ਰਮ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਨਿਖੇੜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਪੁਸਤਕ ਵਰਗੀਕਰਣ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਲਈ ਸਹਾਇਕ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਅਤੇ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਵਰਗੀਕਰਣ ਲਈ ਸਿਰਲੇਖ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ।

ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ- ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਬਹੁ ਗਿਣਤੀ ਗਿਆਨ ਜਾਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਰਤਦੀ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਜਾਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਕ੍ਰਮ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਰਤਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਬਹੁ ਗਿਣਤੀ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਾ - ਕ੍ਰਮ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਥਾਂ ਇੱਕਠੀਆਂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਸੈਲਫਾਂ ਤੋਂ ਲੱਭਣ ਲਈ ਪਾਠਕਾਂ

ਨੂੰ ਉਨਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸੰਖਿਆਵਾਂ, ਸਿਰਲੇਖ ਜਾਂ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਜਾਨਣ ਤੇ ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ।

ਇਸ ਲਈ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਆਂ ਵਿਚ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦਾ ਆਧਾਰ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਕੱਲ ਦੀ ਜੋ ਲੋੜ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰਖਕੇ ਅਸੀਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਆਮ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਚਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਇਨਾਂ ਦਾ ਭਵਿੱਖ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਕੁਝ ਇੰਝ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤੇ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦਾ ਪੁਨਰ ਜਨਮ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ। Colon Classification ਦਾ ਭਵਿੱਖ ਡਾ. ਰੰਗਾਨਾਥਨ ਦੀ ਹੋਈ 1972 ਵਿਚ ਮੌਤ ਨੇ ਧੁੰਧਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਨਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਦੀ ਸੋਧ ਬਹੁਤ ਧੀਮੀ ਪੈ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ LC ਅਤੇ DDC ਦੀ ਪਕੜ ਜਿਆਦਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। UDC ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਾਫ਼ੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਆਂ ਵਿਚ ਵੱਧ ਜਾਵੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਕੀਮਾਂ ਵਿਚ ਸੋਧ ਲਗਾਤਾਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਇਨਾਂ ਨੂੰ ਕੰਪਿਊਟਰ ਰਾਹੀਂ ਵਰਤੋਂ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਲਗਾਤਾਰ ਦੁਨੀਆ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਰੀਆਂ ਮੌਜੂਦਾ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ 'ਤੇ ਖੋਜ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕੋਈ ਵੀ ਸਕੀਮ ਮਸ਼ੀਨੀ ਤਰਤੀਬ ਦੇਣ ਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਸਟੋਰ ਕਰਣ ਵਾਸਤੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਕਿਸੇ ਨਵੀਂ ਆਮ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਗੀਕਰਣ ਸਕੀਮ ਦੀ ਲੋੜ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਕੰਪਿਊਟਰ ਦੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਦਾ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਵਰਗੀਕਰਣ ਤੇ index ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਤੇਜ਼ ਚਾਲ ਦਾ ਵੀ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਾਲਾਂ 'ਤੇ ਅਸਰ ਪਵੇਗਾ। ਇਹ ਵੀ ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਰੁਚੀ ਵਾਲੇ subject indexes ਅਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀਆਂ ਫ਼ਾਈਲਾਂ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਖਿੱਚਣ। ਇਹ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਹੋਰ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਕੰਪਿਊਟਰਾਂ ਤੇ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਦੀ ਆਮਦ ਨਾਲ, ਵਰਗੀਕਰਣ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵਧੀਆਪਨ ਤੇ ਤੇਜ਼ੀ ਆ ਜਾਵੇ।

ਵਰਗੀਕਰਣ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਮੰਤਵ— ਵਰਗੀਕਰਣ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਵਸਤਾਂ ਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਹਾਇਕ ਕ੍ਰਮ ਵਿਚ ਤਰਤੀਬਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦੱਸਣ ਯੋਗ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਹਰ ਵਰਗੀਕਰਣ ਪਿਛੇ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਉਦੇਸ਼ ਅਵੱਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ, ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਕੈਸ਼ੀਅਰ ਸਿੱਕਿਆਂ ਨੂੰ ਕੀਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਤਰਤੀਬ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਿੱਕਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਵਾਲਾ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਕ੍ਰਮ ਵਿਚ ਤਰਤੀਬ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਰਗੀਕਰਣ ਨੂੰ ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਲੇਖ ਉਪਲਬੱਧ ਕਰਵਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਲੇਖ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਲੱਭੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਭਲੀ-ਭਾਂਤ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਪਾਠਕਾਂ ਲਈ ਹੈ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਦਾ ਮੂਲ ਉਦੇਸ਼ ਪਾਠਕਾਂ ਅਤੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਕਰਾਉਣਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਪੁਸਤਕਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਲੇਖਾਂ ਦੀ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਰਤੋਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਉਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਆਰੰਭ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ ਦੇ ਯੋਗ ਜਤਨ ਕਰਨੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਅਜਿਹੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਦਮ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕੇ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਦੇ ਸਾਧਨ ਜੁਟਾਉਣ ਉਪਰ ਖਰਚਿਆ ਧਨ ਅਤੇ ਸਮਾਂ ਵਿਅਰਥ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਵਰਗੀਕਰਣ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਰਤਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਬਾਰੇ ਸੂਚਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਦੀਆਂ ਸੈਲਫਾਂ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਨੇੜਤਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕ੍ਰਮ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵਰਗਕ੍ਰਮ ਨੂੰ ਯੰਤਰ ਬੱਧ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਵਰਗੀਕਰਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਨਿਪੁੰਨਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਨਿਮਨ ਲਿਖਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰਾਂ ਤੋਂ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ :

- ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਵਰਗ-ਕ੍ਰਮ ਕਿਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਉਘਾੜਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਫਲ ਹੈ?
- ਕੀ ਸੰਬੰਧਿਤ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਇਕ ਥਾਂ ਇੱਕਠੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ?
- ਕੀ ਸੰਬੰਧਿਤ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਉਪਲਬੱਧ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੇੜਤਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਪਾਠਕਾਂ ਲਈ ਸਹਾਇਕ ਕ੍ਰਮ ਵਿਚ ਆ

ਜਾਦੀਆਂ ਹਨ?

- ਕੀ ਵਰਗ ਕ੍ਰਮ ਦੀ ਕਿਸੇ ਸੰਕੇਤਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ?
- ਕੀ ਵਰਗੀਕਰਣ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪਾਠਕਾਂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਬਚਦਾ ਹੈ?

ਪੁਸਤਕ ਸੂਚੀ

- 1) ਐਸ.ਆਰ ਰੰਗਾਨਾਥਨ, ਪ੍ਰਾਲੀਗਾਮੀਨਾ ਟੂ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਕਲਾਸੀਫਿਕੇਸ਼ਨ, ਤੀਜਾ ਐਡੀਸ਼ਨ, 1967, ਭਾਗ ਸੀ
- 2) ਐਮ.ਪੀ.ਸਤੀਜਾ, ਏ ਮੈਨੂਮਲ ਆਫ ਪ੍ਰੈਕਟੀਕਲ ਕੋਲਨ ਕਲਾਸੀਫਿਕੇਸ਼ਨ, ਚੌਥਾ ਐਡੀਸ਼ਨ, 2002
- 3) ਜਸਮੇਰ ਸਿੰਘ, ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਰਗੀਕਰਣ : ਸਿਧਾਂਤ 1, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ
- 4) ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ, ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਸਾਇੰਸ ਦੀ ਜਾਣ ਪਛਾਣ, ਅਧਿਆਇ 9, ਪੰਨੇ 93-94
- 5) ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੁਮਾਰ, ਬਿਊਰੀ ਆਫ ਕਲਾਸੀਫਿਕੇਸ਼ਨ, ਅਧਿਆਇ 1, ਪੰਨਾ 12 (ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ)
- 6) ਸਿਰੀਵਾਸਤਵਾ ਏ.ਪੀ, ਬਿਊਰੀ ਆਫ ਨਾਲਿਜ ਕਲਾਸੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਇਨ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਜ਼, ਪੰਨਾ 11 (ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ)
- 7) ਐਸ.ਪੀ. ਸਤੀਜਾ, ਇਨਟਰੋਡਕਸ਼ਨ ਟੂ ਦਾ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਆਫ ਡੀ.ਵੀ. ਡੈਸੀਮਲ ਕਲਾਸੀਫਿਕੇਸ਼ਨ, 1987
- 8) ਐਸ.ਪੀ. ਸਤੀਜਾ, ਕੋਲਨ ਵਰਗੀਕਰਣ, ਪ੍ਰੈਕਟੀਕਲ ਗਾਈਡ, ਮਦਾਨ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨਜ਼, ਪਟਿਆਲਾ, 2005
- 9) ਸੀ.ਕੇ. ਸ਼ਰਮਾ ਅਤੇ ਅਮਿਤ ਕੇ ਸ਼ਰਮਾ, ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਰਗੀਕਰਣ, 2007